

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตระบบความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยภาคเหนือตอนบนที่มีผลต่อการดำรงอยู่ และเพื่อเป็นการนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ และมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตสืบต่อไป

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร ตำราเรียน เอกสารทางวิชาการ การศึกษาข้อมูลจากบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไป นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอน เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่น ทำให้บรรยากาศการสัมภาษณ์พูดคุยเป็นไปด้วยความเป็นกันเอง โดยให้ได้เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการและได้บันทึกข้อมูลจากกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำพิธีกรรม ผู้ประกอบอาหารในครัวเรือน ผู้ประกอบอาหารเพื่อขาย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวัยรุ่น เกษตรกร ผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง และนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความเชื่อถือได้ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่ได้พบเห็นในชุมชน หากความสัมพันธ์ของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และได้ทำการนำเสนอในเชิงบรรยาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้สรุปผลในประเด็นต่าง ๆ ตามหัวข้อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา เจาะลึกที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดสถานการณ์ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา รวมทั้งปัจจัยที่มีส่วนในการส่งเสริมและสนับสนุนต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา โดยผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของ วัฒนธรรมอาหารล้านนา

1.1 วิถีชีวิตประจำวัน ประเพณี และพิธีกรรม ชุมชนบ้านลำปางหลวงชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำสวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ สภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เคารพผู้อาวุโส วิถีชีวิตของคนในชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพทางการเกษตรมาสู่อาชีพค้าขายและรับจ้าง ครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายมากกว่าครอบครัวเดี่ยว ผู้อาวุโสในชุมชนทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกหลานและในขณะเดียวกันได้ถ่ายทอดวิธีการประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร และอบรมสั่งสอนลูกหลาน กลุ่มวัยทำงานซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ของชุมชนประกอบอาชีพทำนา ค้าขาย รับราชการ และรับจ้าง ส่วนใหญ่นิยมรับประทานข้าวเหนียว และอาหารล้านนา สำหรับกลุ่มวัยเรียนเป็นกลุ่มที่มีการปรับเปลี่ยนด้านการบริโภคอาหารเป็นอาหารจานเดียว อาหารสำเร็จรูป ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอดความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน

1.2 อาหารและแหล่งที่มาของอาหาร ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์สามารถผลิตอาหารได้เอง โดยมีแหล่งที่มาของอาหารจากท้องนา ท้องไร่ สวนหลังบ้าน ผู้ชายและพ่อบ้านทำหน้าที่บุกเบิกไร่ นา ไถนา ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการช่วยสนับสนุน เช่น การถอนกล้า ปักดำ การจัดเตรียมอาหาร การทำนาสามารถปลูกได้ทั้งนาปีและนาปรัง แต่ละครัวเรือนมีขี้เถ้าสำหรับเก็บข้าวไว้กินได้ตลอดปี ส่วนพืชผัก ผลไม้ และถั่วต่าง ๆ ชุมชนสามารถหาได้จากการเพาะปลูก จากแหล่งธรรมชาติและจากการซื้อที่ตลาด ชาวบ้านนิยมใช้ผักพื้นเมืองที่มีตามฤดูกาลประกอบอาหารล้านนา เนื้อสัตว์ที่ใช้บริโภคในชุมชนมีแหล่งที่มาจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติหรือจากป่า จากการเลี้ยงและซื้อจากตลาด และชุมชนยังสามารถเลือกซื้อพืชผัก เนื้อสัตว์ ปลา จากตลาดและร้านค้าในหมู่บ้าน ร้านค้าในอำเภอ มินิมาร์ท ห้างสรรพสินค้า บางครอบครัวนิยมเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค ที่เหลือได้นำมาขายที่ตลาดของชุมชนและขายให้พ่อค้าภายนอกชุมชนเป็นรายได้เสริม ในครอบครัวที่ออกไปทำงานนอกชุมชนจะซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทาน

1.3 แบบแผนในการประกอบอาหารประจำวัน คนในชุมชนได้ดำเนินวิถีชีวิตตามวัฒนธรรมล้านนาแบบเรียบง่าย รูปแบบในการประกอบอาหารไม่นิยมประกอบอาหารที่มี

ส่วนผสมของกะทิ และน้ำตาล อาหารมีรสชาติไม่เผ็ดจัด นิยมรับประทานข้าวเหนียวมากกว่า ข้าวเจ้า ผู้อาวุโสมีหน้าที่ในการประกอบอาหารเพื่อบริโภคสำหรับลูกหลานในครอบครัว และยังมีนิมประกอบอาหารล้านนา มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้เตาไม้ฟืน และเตาถ่านมาใช้เตาแก๊สแทนสำหรับรายการอาหารที่ประกอบขึ้นเป็นไปตามพืชผักที่มีตามฤดูกาล ตามความชอบของสมาชิกในครอบครัว โดยมีน้ำพริกเป็นอาหารหลัก ในครอบครัวขยายจะแบ่งหน้าที่ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประกอบอาหาร เกิดความใกล้ชิด ได้พูดคุยกัน เป็นช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดความรู้ และวิธีการประกอบอาหารในครอบครัวเดี่ยวแม่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบอาหารในครอบครัว แต่ในบางครอบครัวที่ต้องเดินทางไปทำงานนอกชุมชนก็ไม่มีเวลาที่ประกอบอาหารทุกมื้อ จึงมักนิยมซื้ออาหารสำเร็จรูปมารับประทานในครอบครัว ส่วนผู้ประกอบอาหารเพื่อขายในชุมชนมีทั้งอาหารล้านนา อาหารไทย และอาหารตามสั่ง

1.4 แบบแผนในการรับประทานอาหาร ได้มีการประยุกต์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย มีการเปลี่ยนแปลงสถานที่รับประทานอาหารจากสภาพบ้านเรือนที่เป็นบ้านไม้ยกใต้ถุนสูง การรับประทานอาหารใช้ขันโตกใส่อาหาร และรับประทานที่ห้องครัวที่เป็นสัดส่วน สำหรับครอบครัวที่สร้างบ้านแบบสมัยใหม่ นิยมรับประทานอาหารด้วยการนั่งโต๊ะ มีการเปลี่ยนแปลงภาชนะที่ใส่อาหาร โดยในสมัยก่อนเป็นถ้วยเซรามิกมีฝาปิด หรือถ้วยสังกะสีเคลือบ มาเป็นถ้วยเซรามิก ถ้วยพลาสติก ถ้วยแก้วและถ้วยกระเบื้อง ช้อนตักแกงเปลี่ยนจากช้อนสังกะสีหรือช้อนที่ทำด้วยกะลามาคือช้อนอลูมิเนียม และช้อนสแตนเลส ในแต่ละมื้อมีอาหาร 1 – 2 อย่าง ในการรับประทานอาหารแบบขันโตกการนั่งรับประทานอาหารจะนั่งล้อมวงรอบขันโตก ซึ่งผู้ชายนั่งขัดสมาธิ และผู้หญิงนั่งพับเพียบ ในปัจจุบันการรับประทานแบบขันโตกมักนิยมใช้ในงานเลี้ยง ในวันสำคัญทางศาสนาและประเพณี เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานปอยหลวง และการเลี้ยงแขกบ้านแขกเมือง

1.5 แบบแผนในการประกอบอาหารตามความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและพิธีกรรม ชุมชนบ้านลำปางหลวงยังมีความเชื่อและค่านิยมในการรับประทานอาหาร โดยยึดถือตามพ่อแม่และผู้อาวุโส ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาที่ช่วยแก้ปัญหาด้านสุขภาพ เช่น หญิงมีครรภ์ควรรับประทานน้ำมะพร้าว เพราะทำให้ละลายไขมันของเด็กทำให้คลอดง่าย หรือหญิงแม่ลูกอ่อนควรรับประทานแกงหัวปลีเพราะทำให้มีน้ำนมมาก แต่ปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวได้ลดน้อยลง

ไป เพราะคนในชุมชนได้รับความรู้ทางด้านโภชนาการและการดูแลสุขภาพ จากความเชื่อของคนในชุมชนในการประกอบอาหารและบริโภคอาหารเป็นการปฏิบัติโดยการสืบทอดมานาน และเป็นข้อห้ามที่ถูกกำหนดจนกลายเป็นรูปแบบและกฎเกณฑ์ของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้อาวุโสยังคงรักษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมเกี่ยวกับการบริโภคไว้ ตลอดจนการประกอบอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมและเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน

2. เงื่อนไขที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา

2.1 การดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนแบบดั้งเดิมจะมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีการช่วยเหลือเอื้อมือเอื้อแรงกัน แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าสู่ชุมชน ทำให้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพการรับประทานอาหาร การประกอบอาหาร ซึ่งมีผลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา เพราะคนในชุมชนมีนิสัยรักครอบครัว รักชุมชน ไม่ว่าจะครอบครัวจะประกอบอาชีพอะไร ในมือเย็นทุกครอบครัวให้ความสำคัญในการประกอบอาหาร และรับประทานอาหารร่วมกัน และได้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและความทันสมัยของเทคโนโลยี ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มมีการปรับเปลี่ยน แต่ยังรักษาความเป็นเครือญาติ มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และยังมีมีการดำรงอยู่ตามกิจกรรม และพิธีกรรมของชุมชน ทำให้การประกอบอาหารและการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มวัยเรียนเปลี่ยนแปลงไปในบางส่วน เช่น รูปแบบในการประกอบอาหาร และประเภทของอาหารที่รับประทาน สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุยังคงรับประทานอาหารล้านนา ส่วนกลุ่มวัยรุ่นจะรับประทานอาหารตามสื่อโฆษณาหรือตามเพื่อน เช่น อาหารจานเดียว อาหารตามสั่ง และขนมปัง ขนมหั้ว สำหรับกลุ่มวัยทำงานรับประทานอาหารทั้งอาหารล้านนาและอาหารไทย เพื่อความสะดวกในการออกไปทำงานนอกบ้าน แต่เมื่อกลุ่มวัยรุ่นอยู่ในชุมชนมักรับประทานอาหารตามพ่อ แม่ ผู้อาวุโส เป็นกลุ่มที่มีการปรับเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมอาหารล้านนาและความทันสมัยที่เป็นพลวัต

2.2 สภาพแวดล้อมในการประกอบอาหารและการบริโภคอาหาร สภาพทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนบ้านลำปางหลวงเป็นตัวกำหนดที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา โดยมีสภาพแวดล้อมด้านพื้นที่มีอิทธิพลต่อวิถีการผลิต พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนนิยมบริโภคพืชผัก และแมลงตามฤดูกาล แหล่งผลิตอาหารมีเพียงพอสำหรับการบริโภค และมีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

ทำให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติของชุมชนถูกทำลาย ต้องพึ่งพาอาหารจากภายนอกชุมชน มีค่าใช้จ่ายในด้านการอุปโภคบริโภคสูงขึ้น คนในชุมชนต้องประกอบอาชีพเสริมและความสะดวกในการคมนาคม ทำให้สามารถเลือกซื้ออาหารได้หลากหลาย

2.3 การส่งเสริมด้านวัฒนธรรมการบริโภคอาหารด้านนาจากภาครัฐและเอกชน

ชุมชนได้รับการสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการแสดงออกด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น การจัดงานหลวงเวียงละกอน ซึ่งมีวัฒนธรรมอาหารล้านนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกิจกรรม และยังมีการจัดกิจกรรมของชุมชนในวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา ประเพณีทานก้วยสลาก พิธีเลี้ยงศาลาอารักษ์ ในภาคเอกชนนั้น คนในชุมชนได้เปิดร้านขายอาหารล้านนา จึงถือว่าคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมการประกอบอาหารและการบริโภคอาหารล้านนา

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา

3.1 การถ่ายทอดวัฒนธรรมและสืบทอดด้านพิธีกรรม เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยมีวิธีการถ่ายทอดและสืบทอดด้านวัฒนธรรมและพิธีกรรมผ่านสถาบันทางสังคม ประกอบด้วย ครอบครัวและชุมชน โรงเรียนและสถานการศึกษา กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน วัด โดยชุมชนยังให้ความสำคัญในการสืบทอดพิธีกรรมตามวัฒนธรรมและความเชื่อ ผู้อาวุโสหรือผู้นำของชุมชนจะเป็นผู้นำในการถ่ายทอดกิจกรรมต่าง ๆ และให้คนวัยหนุ่มสาวมีส่วนร่วมในการจัดเตรียม และ เข้าร่วมพิธีกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ

3.2 การเห็นประโยชน์และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอาหารล้านนา ความเก่าแก่ของชุมชนทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติ สมาชิกในครอบครัวให้ความสำคัญและแบ่งหน้าที่กันในการประกอบอาหาร โดยครอบครัวถือว่าเป็นช่วงเวลาในการอบรม สั่งสอน สมาชิกในครอบครัวเกิดการรับรู้ เรียนรู้ด้านวัฒนธรรมอาหารล้านนา เป็นการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำในบทบาทหน้าที่ทางสังคม ทำให้มองเห็นประโยชน์และคุณค่าของอาหารล้านนา ซึ่งมีต่อสุขภาพอนามัย เกิดความเชื่อว่าจะบริโภคอาหารเพื่อสร้างความสมดุล เสริมธาตุที่หย่อนหรือขาดหายไป คนในชุมชนมีความเชื่อและค่านิยมในการบริโภคพืชผักพื้นเมืองตามฤดูกาล เนื่องจากมีความเชื่อว่ามีประโยชน์และมีสรรพคุณในการรักษาโรค ชุมชนได้นำเอาอาหารล้านนามาเป็นส่วนประกอบของประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับ

ไปแล้ว และตนเองมีความสุข ครอบครัวมีสิ่งที่จะอุดหนุน มีความรุ่งเรือง ในปัจจุบันชุมชนมีการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอก เกิดการดัดแปลงด้านวัฒนธรรมอาหาร แต่ยังถือว่าชุมชนยังให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมอาหารล้านนา

3.3 การท่องเที่ยว ชุมชนเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก คนในชุมชนได้มีโอกาสในการเผยแพร่วัฒนธรรมอาหารล้านนา และผลิตภัณฑ์ด้านศิลปหัตถกรรม มีรายได้จากการจำหน่ายสินค้า ได้แสดงออกถึงความเป็นอยู่และภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ในขณะที่เดียวกันกลุ่มวัยรุ่นของชุมชนได้รับเอาวัฒนธรรมจากภายนอก เกิดการเลียนแบบ และมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารสมัยใหม่ แต่เนื่องจากชุมชนยังมีผู้อาวุโสซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ ทำหน้าที่ก่อกมลพฤติกรรมและสืบทอดพิธีกรรมของชุมชน จึงทำให้วัฒนธรรมอาหารล้านนายังสามารถดำรงอยู่ได้ในชุมชน

3.4 การสื่อสารและการคมนาคม การพัฒนาภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทำให้ได้รับอิทธิพลของการสื่อสาร ชุมชนได้รับรู้ข่าวสาร ข้อมูล และชุมชนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ศิลปะและวัฒนธรรมโดยผ่านการสื่อสาร มีคนจากภายนอกชุมชนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนได้รับรู้วัฒนธรรมและพฤติกรรม ส่งผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบตามสื่อโฆษณา และชุมชนได้ประโยชน์จากการคมนาคมที่สะดวก สามารถเลือกซื้ออาหารและพืชผักจากภายนอกชุมชน ทำให้รูปแบบการผลิตและการบริโภคอาหารล้านนาบางส่วนได้ปรับเปลี่ยนไป ชุมชนได้แสดงออกด้านพฤติกรรมการบริโภคอาหารสมัยใหม่และอาหารล้านนา เป็นปรากฏการณ์ของชุมชนที่เป็นพลวัตรซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามเวลาและอิทธิพลของการสื่อสารที่คนในชุมชนได้รับรู้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา ได้ตอบคำถามในประเด็นวัฒนธรรมอาหารล้านนา มีการดำรงอยู่ในสภาพปัจจุบันสำหรับการบริโภคในชีวิตประจำวัน และพิธีกรรมได้อย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่ของคนชาวไทยล้านนากับวัฒนธรรมอาหารล้านนา มีเงื่อนไขและองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปของวัฒนธรรมอาหารล้านนา จากผลการศึกษาพบว่า

ชุมชนบ้านลำปางหลวงยังมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ส่วนใหญ่นิยมบริโภคอาหารล้านนาโดยมีผู้อาวุโสเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและพิธีกรรม ชุมชนให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีผู้นำทางพิธีกรรม และผู้อาวุโสของชุมชนเป็นตัวแทนในการถ่ายทอดด้านพิธีกรรม และมีสมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญและเข้าร่วมพิธีกรรมด้วยความเต็มใจ เป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตามประเพณีของชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านลำปางหลวงอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยกัน การทำงานด้านการเกษตรหรือกิจกรรมในครอบครัวจะมีการช่วยเหลือเอามือเอาแรงกัน กิจกรรมของส่วนรวมทางด้านศาสนาหรือพิธีกรรมตามความเชื่อ และค่านิยมของชุมชนจะมีคนเข้าร่วมเป็นจำนวนมากโดยไม่ต้องมีบัตรเชิญหรือไม่ต้องมีผู้บอกกล่าว ผู้อาวุโส และผู้นำทางพิธีกรรมจะเป็นกลุ่มที่ถูกหลานให้ความสำคัญเคารพนับถือ และเป็นผู้สืบทอดประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งฉลาดชายรมิตานนท์ (2536, หน้า 81) ได้ให้ทัศนะว่า วัฒนธรรมเป็นความคิดหรือระบบคิดของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติที่ฝังอยู่ในเครือข่ายต่าง ๆ ที่ซับซ้อน และร้อยรัดกันอยู่อย่างมีสัมพันธ์ภาพ ความสัมพันธ์ทั้งสามชุดนี้มีได้กำเนิด ดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นอิสระจากกัน แต่สัมพันธ์กัน มีอิทธิพลกำหนดซึ่งกันและกันโดยตลอด ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งสามชุดเป็นตัวกำหนดแบบแผนในการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้แก่ วิถีชีวิตด้านศาสนา ระบบความเชื่อ วิถีชีวิตด้านการศึกษาและการถ่ายทอดความรู้วิถีชีวิตด้านสุขภาพอนามัย วิถีชีวิตด้านอาหาร วิถีชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

การถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนบ้านลำปางหลวงเป็นการถ่ายทอดโดยผู้มีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชนบ้านลำปางหลวงที่มีความรู้ในการรักษาโรคจะเป็นผู้ที่สมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือและสอบถามความรู้ในการรักษาโรค ขอคำแนะนำในการรักษาโรคและการเพิ่มธาตุ ซึ่งถือว่าการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชนตามความเชื่อและค่านิยม โดยให้มองเห็นประโยชน์และคุณค่าของวัฒนธรรมอาหารล้านนา โดยมีความเชื่อว่า การบริโภคพืชผักที่มีตามฤดูกาล นอกจากจะเป็นอาหารที่อร่อยแล้วยังมีคุณค่าทางอาหารสูง มีประโยชน์ต่อร่างกาย มนุษย์เราจะถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์อาจรับวัฒนธรรมบางส่วนมาจากสังคมข้างเคียงได้ แต่ต้องไม่ขัดกับค่านิยมหลักของสังคมและสอดคล้องกับของเดิมที่มีอยู่ ในที่สุดก็จะแยกไม่ออกว่าวัฒนธรรมส่วนใดเป็นของเดิม ส่วนใดรับจากสังคมอื่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาในชุมชนมีหลายวิธี จารุวรรณ

ธรรมวัตร (2531, หน้า 36-70) ได้กล่าวว่า มีหลายวิธีขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาสาระที่ต้องการสื่อสาร เช่น การถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กต้องง่าย ไม่ซับซ้อน มีสิ่งดึงดูดใจ และสนุกสนาน เช่น การเล่านิทาน การละเล่น การลงมือทำตาม ส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรม สร้างเสริมความกตัญญูต่อบุพการี ส่วนการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาในวัยผู้ใหญ่มีหลายรูปแบบ เช่น วิธีการบอกเล่า พิธีสู่ขวัญ พิธีทางศาสนา การเข้าร่วมพิธีกรรม การประกอบอาชีพ การแสดงมหรสพ การอ่านหนังสือ คัดหนังสือ และการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการบอกเล่า ในวัยนี้มีสาระประโยชน์ เป็นวิธีการเพิ่มพูนความรู้ และการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อทำงานร่วมกันและช่วยเหลือกันในโอกาสพิเศษ เช่น งานศพ งานพิธีกรรม และ

มณี พยอมยงค์ (2529, หน้า 43) ได้กล่าวว่า ดินแดนล้านนาเดิมนั้นเป็นเอกราช มีวัฒนธรรมเฉพาะทั้งภาษา การแต่งกาย การรับประทานอาหาร มีการถ่ายทอดความเป็นล้านนามาช้านาน ทั้งในรูปขนบธรรมเนียมประเพณี ถึงแม้ว่าหัวเมืองล้านนาจะแยกกันอยู่ตามลักษณะของภูมิประเทศอันเป็นที่ราบระหว่างภูเขา แต่ด้วยอิทธิพลของศาสนา และการสืบเชื้อสายเลือดล้านนามาแต่โบราณ ทำให้การประกอบอาหารที่ถ่ายทอดแก่กันและกันตลอดมา เป็นส่วนที่ทำให้อาหารและประเพณีวัฒนธรรมชาวภาคเหนือทุกหัวเมืองเป็นเอกลักษณ์ร่วมของท้องถิ่นและดินแดนล้านนา

การจัดกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อของชุมชนนั้นถือได้ว่าเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมเดียวกัน เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อ แม่ อบรมสั่งสอนลูก ส่วนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจะทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม จนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของเดิมไปบ้างและ ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2534, หน้า 5) ได้กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของการศึกษา คือ การสร้างคุณภาพให้กับบุคคลในสังคม มีความต่อเนื่องและมีเสถียรภาพกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม ถ่ายทอดความรู้และทักษะที่จำเป็นเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการที่ช่วยในการพัฒนาบุคคล ได้เรียนรู้วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต แนวความคิด ค่านิยมเก่า จากผลของการวิจัยพบว่า การบอกเล่าและการแสดงออกด้านพิธีกรรมของคนในชุมชน เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมสู่คนรุ่นใหม่ โดยมีผู้อาวุโส ผู้นำทางพิธีกรรม มรรคทายก เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการถ่ายทอดด้านวัฒนธรรมอาหารล้านนาที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันและพิธีกรรม โดยส่วนหนึ่งชุมชนได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากภายนอกชุมชน โดยการสื่อสาร การเดินทางออกนอกชุมชน มีการ

รับรู้ และเลียนแบบวัฒนธรรม โดยรู้ตัว และไม่รู้ตัวก็ตาม เกิดการผสมผสานด้านวัฒนธรรมเก่าและใหม่ขึ้นในชุมชน

การถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่ง เป็นการถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาในชุมชน จึงถือว่าเป็นกระบวนการศึกษาหาความรู้ตามอรรถาธิบายหรือการได้รับรู้จากการปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลง อาจเกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงตามค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคม วัฒนธรรมทางภาษาเป็นผลผลิตทาง วัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม สำหรับวัฒนธรรมอาหารล้านนามีการถ่ายทอดวัฒนธรรมความเป็นล้านนามาช้านานที่อยู่ในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีทางการรับประทานอาหาร และการประกอบอาหารของชาวเหนือ ซึ่ง สนิท สมักรการ (2534, หน้า 5) ได้กล่าวว่า กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ได้แก่ การถ่ายทอดแนวความคิดการเรียนรู้ การเลียนแบบ สาเหตุที่มีการถ่ายทอดก็เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพของมนุษย์

ผู้วิจัยได้นำเอาแนวความคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของ เลนสกี (Lanski) อ้างใน จามะรี พิทักษ์วงศ์ (2529, หน้า 10 – 11) มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา โดยได้กล่าวว่าผลกระทบต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประกอบด้วย ต้นทุนความรู้ที่สังคมสะสมไว้ จำนวนประชากรในสังคม การติดต่อกับสังคมอื่น การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม และทัศนคติของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเหล่านี้เอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยน และสามารถหดยับยั้งวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หรือมีการแพร่กระจายของวัฒนธรรม โดยการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านลำปางหลวงมีความพยายามที่จะทำให้สมาชิกในชุมชนยึดถือปฏิบัติตามประเพณีและพฤติกรรมดั้งเดิม สืบทอดวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นเกิดการผสมผสานด้านวัฒนธรรมเก่าและวัฒนธรรมใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านลำปางหลวงส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีเปลี่ยนแปลงไป การที่จะให้ชุมชนดำรงอยู่ต่อไปได้นั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดจะต้องให้ส่วนอื่นปรับตัวตามไปด้วย เพื่อให้อยู่ในสภาพสมดุลหรือสภาพสมดุลเคลื่อนไหว ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนจะทำให้ประเพณีต้องเปลี่ยนรายละเอียดของกิจกรรม คุณค่าและนัยสำคัญของประเพณี

ผลการศึกษาวิจัยการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนาของชุมชนบ้าน
 ลำปางหลวง หมู่ที่ 1 อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ข้อมูลและปรากฏการณ์ที่ได้จะ
 สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งยังรักษาวิถีชีวิตในการบริโภคอาหารล้านนา
 ดั้งเดิมไว้ โดยคนในชุมชนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารในชีวิตประจำวันตามฤดูกาล และ
 บริโภคอาหารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ค่านิยมตามประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนยังมีความ
 สัมพันธ์กันระหว่างระบบความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อใหม่ โดยมีครอบครัวและชุมชนทำ
 หน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอาหารล้านนาและการสืบทอดด้านพิธีกรรมมี พ่อ แม่ ผู้อาวุโส
 เป็นผู้ทำหน้าที่ก่อกอบเกล้าให้แก่สมาชิกในครอบครัวและชุมชน ยึดถือและปฏิบัติตาม
 วัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม มีบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมที่แพร่กระจาย
 เข้ามาในชุมชน และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ภาชนะใส่อาหาร ถ้วยแครงเปลี่ยนจากถ้วยเซรามิก
 มีกิมฝาปิด หรือถ้วยสังกะสีเคลือบมาเป็นถ้วยพลาสติก ถ้วยแก้ว ถ้วยกระเบื้อง เพื่อให้สะดวก
 ในการใช้งาน ซ้อนตักแครงเปลี่ยนจากซ้อนสังกะสีเคลือบ หรือซ้อนทำด้วยกะลามะพร้าวเป็น
 ซ้อนอลูมิเนียมและซ้อนสแตนเลส เตาหุงต้มและเชื้อเพลิงมีการเปลี่ยนจากเตาถ่าน หรือเตาไม้
 ฟืนมาเป็นเตาแก๊ส เตาไฟฟ้า เตาไมโครเวฟ โดยทั้งนี้คนในชุมชนมีพฤติกรรมการบริโภค
 อาหารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อตามวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน เป็นการสร้าง
 ความรู้สึกที่มีคุณค่าและมีความสุขในการมีชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชน จึงเห็นได้ว่าการประกอบ
 อาหาร และการบริโภคอาหารล้านนาเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยส่งผลให้
 วัฒนธรรมอาหารล้านนาสามารถดำรงอยู่ได้ในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา มีข้อเสนอแนะใน
 การจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ และมี
 คุณค่าต่อการดำรงชีวิต ควรสนับสนุนให้ชุมชนจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและ
 วัฒนธรรม โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และกิจกรรมควรสอดแทรกสาระที่
 เป็นแนวคิด เพื่อปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มองเห็นคุณค่า ความหมายของประเพณีและ
 พิธีกรรม โดยให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ มีความเต็มใจที่จะเผยแพร่ให้ความรู้ ความเข้าใจ
 ถึงความเป็นมา ความหมาย คุณค่า และความสำคัญของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี
 วัฒนธรรม และควรสนับสนุนให้ชุมชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีคุณค่า และเกิด

ประโยชน์ต่อวิถีชีวิตซึ่งส่งผลต่อวัฒนธรรมอาหาร ล้านนา เพื่อให้กิจกรรมและวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีส่วนร่วมทำให้วัฒนธรรมของชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการทําวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ที่สนใจจะศึกษาการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมอาหารล้านนา ควรมีการศึกษาถึง ค่านิยม และพฤติกรรมการบริโภคอาหารล้านนาในชุมชน เพราะคนในชุมชนจะมองเห็นความเชื่อ ค่านิยมของตนเอง ซึ่งจะได้ข้อมูลที่เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นได้รับรู้ และเป็นแนวทางในการสนับสนุน พิธีกรรมที่แสดงออกตามความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีที่ดำรงมาอย่างถูกต้อง และยั่งยืน นอกจากนี้ควรมีการศึกษาความเชื่อและค่านิยม ในการบริโภคอาหารล้านนาของกลุ่มวัยรุ่นในชุมชนบ้านลำปางหลวงเพื่อทราบถึงแนวคิด ค่านิยมในการบริโภคอาหารล้านนา และอาหารรูปแบบใหม่ เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการให้ความช่วยเหลือ เพื่อทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดี และมีแนวคิดในการถ่ายทอดวัฒนธรรม และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคอาหารล้านนา ปลูกจิตสำนึกให้สถาบันครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรมอาหารล้านนาให้แก่สมาชิกภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ปฏิบัติตาม เพื่อให้วัฒนธรรมอาหารล้านนาสามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้ต่อไป